

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Доповідь присвячена дослідженню особливостей національної безпеки у галузі охорони здоров'я, критикуються невдалі спроби поєднати соціальний та ринковий підходи до реалізації права на охорону здоров'я в Україні.

Ключові слова: національна безпека, охорона здоров'я, соціальний та ринковий підходи.

Проблема охорони здоров'я як невід'ємної частини національної безпеки та вироблення оптимальної стратегії її забезпечення у нерозривній єдності з формами реалізації державою економічної політики (ст. 9 ГК) вимагає застосування передбачених ст. 10 ГК основних напрямів економічної політики держави. В той же час, принципово важливим є усвідомлення того, що в галузі охорони здоров'я загрозу становить не лише саме явище, а, насамперед, системні чинники, що його обумовлюють та призводять до неефективності впровадження державної політики в галузі охорони здоров'я, невідповідності між визначеними пріоритетами щодо забезпечення здоров'я громадян та станом реформування економіки країни. Йдеться, зокрема, про створення нормативно-правових та економічних умов і механізмів, які б оптимізували розподіл відповідальності, саме держави, суб'єктів господарювання всіх форм власності та всього українського суспільства, як суб'єкта формування і практичної реалізації державної політики щодо охорони здоров'я. Тобто, галузь охорони здоров'я повинна стати органічною й ефективною складовою суспільно-господарського комплексу держави. З цієї точки зору, серед умов, що сприятимуть докорінному вдосконаленню як самої державної політики у галузі охорони здоров'я, так і підвищенню ефективності її практичного впровадження, та дозволять значною мірою нейтралізувати загрози національній безпеці, що зумовлені соціальними факторами ризику, слід розглядати: розроблення та реалізацію єдиної концепції та програми розвитку галузі охорони здоров'я як невід'ємної частини соціальної безпеки України, яка б була органічно пов'язаною із суспільно-політичними і, особливо, економічними перетвореннями в державі, адже стан та розви-

ток галузі охорони здоров'я знаходиться у нерозривному причинно-наслідковому зв'язку зі станом та умовами розвитку реального сектору економіки, з впроваджуваною бюджетною, інвестиційною, кредитно-фінансовою, податковою політикою тощо. Нова єдина концепція та програма розвитку галузі охорони здоров'я як соціальної домінанти національної безпеки повинна базуватись на засадах забезпечення конституційно визначених соціальних гарантій та реалізації стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку у нерозривній єдності з євроінтеграційними та глобалізаційними орієнтирами України.

Абстрагуючи діяльність в сфері охорони здоров'я із соціальною діяльністю держави можна зауважити, що незважаючи на різноманітність концепцій соціальної діяльності держави, а також в якому обсязі вона має реалізовуватися, більшість дослідників погоджуються з тим, що ця діяльність все ж таки повинна мати місце. Її метою є забезпечення кожному громадянину право на здоров'я, гідних умов існування, соціальної захищеності тощо. Розв'язання проблеми забезпечення сталого функціонування соціальної сфери, акумулюється у такій сфері теоретичної, соціально-політичної та управлінської діяльності, як соціальна безпека. Необхідність виокремлення соціальної безпеки в окрему сферу як компонента національної безпеки зумовлена наявністю особливого об'єкта – сфери соціальної безпеки; специфікою соціальних відносин, що складаються між соціальними суб'єктами з приводу соціальної захищеності особи і суспільства; розширенням масштабів соціальних загроз та небезпек і на національному, і на глобальному рівнях. Отже, ціннісні основи, що орієнтують життєдіяльність суспільства на створення сталої і незалежної соціальної системи, є підсистемою цінностей соціальної безпеки. В складних умовах трансформації економіки України проблема формування ціннісних основ соціальної безпеки набуває особливого значення. Аналіз соціальної безпеки як ціннісного феномену передбачає розкриття її сенсу та значення, виявлення соціальної потреби в ній, осмислення її значущості та ролі в житті суспільства і людини, визначення ціннісного змісту. Оцінка соціальної безпеки як соціально значущого явища можлива через виявлення сенсів, що розкривають її зміст. Аналіз підходів до визначення соціальної безпеки дає змогу звести її до таких основних сенсів: стан соціальної стабільності та спроможності протистояти соціальним загрозам [1, с. 42–43]; життєво важливих соціальних інтересів особи і суспільства від внутрішніх і зовнішніх за-

гроз [2, с. 97]; забезпечення офіційно встановлених соціальних нормативів, що визначають якісний рівень життя людини і суспільства, захист життя, фізичного і психічного здоров'я людей [3, с. 73]. По суті, як об'єкт соціальної безпеки, виокремлюється соціальний ідеал стабільного суспільства, життєво важливі соціальні інтереси і цінності, а також соціальні норми. Центральним та інтегральним об'єктом є соціальні цінності, що віддзеркалюють цей соціальний ідеал, є зосередженням інтересів та визначають систему відповідних соціальних норм. Нарешті Паламарчук В. М. вважає, що реалізація цієї настанови передбачає утворення в суспільстві певного стану, який за аналогією з правовим станом, може бути визначений як соціальний стан, що характеризується наявністю забезпечення соціальних гарантій та реалізацією соціальних прав громадян і є соціальною безпекою. При цьому необхідність гарантування системою державного управління соціальної безпеки громадян виявляється настільки ж необхідною діяльністю, як і гарантування всіх інших видів безпеки [4]. В узькому значенні, з точки зору О. Скрипнюка, соціальна безпека може тлумачитися як реалізація та гарантування системою державного управління низки соціальних прав своїх громадян [5]. В галузі охорони здоров'я, переводячи зазначену проблему в юридичну площину необхідно дослідити відносини, що виникають між елементами системи державного управління, господарюючими та негосподарюючими суб'єктами і саме громадянами в сфері відносин захисту здоров'я та життя останніх. У цьому сенсі можна констатувати, що в сучасному конституційному законодавстві спостерігається наявність таких основних тенденцій, це по-перше, яка полягає у конституційному переліку низки соціальних прав. Друга полягає у визначенні основних соціальних пріоритетів і цілей. Адаже в умовах активної динаміки законодавства об'єктивно зростає суспільно-політична ціна функціонування конституційно-правових механізмів забезпечення відповідного змісту, зокрема, актів господарського законодавства основним принциповим положенням національної правової політики, що закріплені в Конституції України [6]. В контексті загального процесу державного управління соціальна безпека може бути визначена як позитивно врегульований правовими нормами і реалізований на практиці стан, коли держава забезпечує наявними в її розпорядженні демократичними методами управління підтримання гідного рівня життя громадян та гарантує можливість задоволення основних потреб її розвитку. Інакше кажучи, мається на увазі зв'язок

соціальної безпеки з сукупністю правових норм, які встановлюються на державному рівні і виступають визначальними щодо державного управління [4]. Гарантуючи соціальні права громадян на охорону здоров'я, держава тем самим декларує, що стан соціальної безпеки стає можливим лише за умови застосування механізмів правового регулювання. З метою гарантування соціальної безпеки, держава повинна постійно утримувати баланс між сферою публічного та приватного, а й водночас ефективно діяти в напрямі постійного вдосконалення економічної та правової бази соціальної безпеки. Провідна роль в забезпеченні соціальної безпеки як складової національної безпеки належить саме дотриманню конституційного економічного порядку. Особливістю конституційного економічного порядку, з точки зору Задихайло Д. В. є те, що відповідні конституційно-правові норми не тільки визначають зміст поточного господарського законодавства, а таким чином і зміст правового господарського порядку, а й на підставі ст. 8 Конституції України є нормами прямої дії, що має підвищувати значення конституційно-правових засад для ефективного розвитку економічних відносин. Положення про пряму дію конституційно-правових норм робить категорію конституційно-економічного порядку не тільки доктринальною, концептуальною категорією, а й безпосередньо самостійним регулятивним правовим феноменом [6]. Крім того, слід зазначити, що саме Конституція України містить низку принципів положень, котрі мають бути покладені в основу функціонування і розвитку суспільства і держави та їх взаємостосунків, а відповідно і правового регулювання таких суспільних відносин. З цього приводу, Задихайло Д. В. визначає перелік норм, серед яких, на нашу думку, можна відокремити ті, забезпечення яких безпосередньо пов'язано із забезпеченням права на охорону здоров'я, а саме: ст. 3 – що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; ст. 13 – щодо власності яка не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству; ст. 16 – щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду Українського народу, що є обов'язком держави; ст. 17 – щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності в Україні, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, що є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу, і вірно він зауважив, що

положення цієї норми не увійшли до переліку конституційних основ правового господарського порядку – ч. 2 ст. 5 ГК України, що не є логічним [7].

Можна констатувати, що на сучасному етапі спроби запровадження реформування галузі охорони здоров'я не призвели до позитивних змін, які б мали сталий системний характер. Така ситуація безумовно свідчить про масове й системне порушення конституційного права громадян України на охорону здоров'я і вимагає вжиття термінових заходів для покращення ситуації. Саме тому Закон України «Про основи національної безпеки України» чітко окреслив основні загрози в соціальній сфері, серед яких зокрема можна виділити: невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення, як наслідок – небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення соціальних хвороб, зокрема наркоманії та алкоголізму; загострення демографічної кризи, посилення тенденції старіння нації; зменшення чисельності населення та його природного росту.

Отже, охорона здоров'я як складова соціальної політики є визначальним напрямом внутрішньої політики держави і потребує втілення в соціальні програми і різноманітні заходи, спрямовані на задоволення здоров'я громадян. Зрозуміло, що соціальна політика в галузі охорони здоров'я має бути адекватною стану економіки, але ігнорування соціальними проблемами може призвести до значних економічних втрат. Способом реалізації прав громадян на охорону здоров'я є система обов'язків держави перед громадянами щодо задоволення їх права на здоров'я. Існують соціальний та ринковий підходи до реалізації права на охорону здоров'я. Соціальний підхід виходить з надання конституційних гарантій кожному громадянину України щодо надання безоплатної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я. Ринковий підхід виходить з того, що держава бере на себе обов'язок створити умови для кожного члена суспільства на отримання якісного медичного обслуговування. В Україні робляться спроби комбінувати ці обидва підходи. Але з ряду як об'єктивних так й суб'єктивних причин результативність цієї комбінації мінімальна. Зрозуміло, що необхідність подібних дій органів державного управління передбачає проведення ними активної соціальної політики. Причому основні напрямки цієї політики мають бути чітко й однозначно визначені на вищому державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михальченко М. І. Безпека соціальна / М. І. Михальченко // Соціологія : корот. енцикл. слов. / під заг. ред. В. І. Воловича. – К. : Укр. центр духов. культури, 1998. – С. 40–43.
2. Гошовська В. А. Соціальна домінанта національної безпеки / В. А. Гошовська // Стратег. панорама. – 2003. – №2. – С. 94–99.
3. Гнатцов О. Г. Соціальні інновації як необхідна передумова становлення системи соціальної безпеки / О. Г. Гнатцов // Соціальна безпека: пошук нової парадигми : зб. наук. ст. – К. : НАУ, 2003. – С. 72–79.
4. Паламарчук В. М. Економічні перетворення і соціальна безпека / В. М. Паламарчук. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 51.
5. Скрипник О. Проблема реалізації прав людини при здійсненні державного управління соціальною та економічною сферами України / О. Скрипник // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 4 (47). – С. 22–34.
6. Задохайло Д. Конституційний економічний порядок: проблема систематизації нормативно-правового забезпечення / Д. Задохайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 4 (47). – С. 127–137.
7. Задохайло Д. В. Мобілізаційна стратегія економічного розвитку в контексті правового господарського порядку: постановка питання / Д. Задохайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2007. – № 1 (48). – С. 158–168.

Пашков Віталій Михайлович – д. ю. н., доцент, завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Я. А. Аркатов

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

У статті приділяється увага визначенню можливих шляхів реформування системи охорони здоров'я в Україні та переходу на модель бюджетно-страхової медицини, запропоновано структуру і зміст відповідного Закону України.

Ключові слова: *система охорони здоров'я, реформування, бюджетно- страхова медицина.*

На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні надзвичайної популярності набула проблема регулювання відносин у сфері охорони здоров'я. Закон України «Про основи національної безпеки України» [1]